

צו: ריח ניחוח

הקורא בפרשת צו כשחושיו קשובים לריחות ולטעמים, יכול לחוש כמעט פיזית את אירת "המסעדה הגדולה" השורה בחצר המשכן.

רגילים לחשוב על הקרבנות בהקשר של העלאה על המזבח, הדם בזריקה והבשר בשריפה. בכל הקרבנות קיימים המרכיבים האלה, בלי יוצא מן הכלל. ובכל זאת, אי אפשר להתעלם מכך שבפרשת צו ניתן דגש רב דווקא על ההיבט של התקנת המאכלים שבקרבנות ואכילתם. הפרשה אמנם פותחת בקרבן העולה, שהוא כליל לה', ובתוך כך גם מזכירה את "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה", אולם מכאן ואילך, גם בתיאור חלקם של הכהנים בשאר הקרבנות, וגם בתיאור עבודת ימי המילואים, מודגש ההיבט של אכילת הכהנים שאחרי ההקרבה: במנחה - "והנותרת ממנה יאכלו אהרן ובניו, מצות תאכל במקום קדוש בחצר אהל מועד יאכלוה". בחטאת - "הכהן המחטא אותה יאכלנה במקום קדוש תאכל בחצר אהל מועד", באשם - "כל זכר בכהנים יאכלנו במקום קדוש יאכל" ובשלמים - "ביום קרבנו יאכל... ביום הקריבו את זבחו יאכל...". מתנת הכהן מוגדרת גם היא מנקודת המבט של האוכל: "לו תהיה שוק הימין למנה". בקרבן השלמים מבואר גם חלקו של הישראלי המקריב.

בהקשר למצוות אכילה אלו הובאו בליבה של הפרשה גם הלכות כלליות של אכילת בשר: איסור חלב ודם. אזכורן של מצוות אלה כאן, מחדד את התחושה שאכילת הבשר היא נושא מרכזי בפרשה. גם איסורים מיוחדים לקרבנות ולמשכן מוצגים מבעד לנקודת המבט של האכילה: איסור נותר ופיגול: "והנותר ממנו יאכל, והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף, ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה, המקריב אותו לא יחשב לו, פגול יהיה, והנפש האוכלת ממנו עוונה תשא". ואיסור טומאה במקדש וקדשיו: "כל טהור יאכל בשר", "והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטמאתו עליו, ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", "ונפש כי תגע בכל טמא... ואכל מבשר זבח... ונכרתה".

גם פרשת המילואים, המתארת בפירוט את סדר הכנתם של הכהנים להקדשתם, הלבשתם בבגדי השרד, משיחת שמן המשחה עליהם וקרבנות המילואים, מעמידה במקום מרכזי את ענין האכילה: "בשלו את הבשר פתח אהל מועד, ושם תאכלו אותו ואת הלחם אשר בסל המלואים... ומפתח אהל מועד לא תצאו שבעת ימים עד יום מלאת ימי מלואיכם, כי שבעת ימים ימלא את ידכם".

עוצמתו ומרכזיותו של ענין הבישול והצליה, הטיגון והאפיה - והאכילה שבעקבותיהם, מובררות יותר כאשר נותנים את הדעת למה שלא קיים כלל בפרשה זו, ומצוי בפרשיות אחרות של מקדש ועבודת ה'. כך לדוגמה, הפרקים הארוכים של תאור המשכן בסוף חומש שמות פועלים על חוש הראיה. העיצוב האסתטי והמדויק של המשכן וכליו, החומרים

המובחרים והאדריכלות המפורטת, אמורים גם ליצור רושם של סדר, הדר ותפארת. כך היה גם במקדש שלמה וכך תיארו חז"ל גם את בית שני, בימי הורדוס, שמי שלא ראהו לא ראה בנין יפה מימיו. שירת הלויים ונגינתם פועלים על חוש השמע, כפי שמובלט יפה במזמור החותם את ספר תהלים, שכל כולו רווי בנגינה וכלי נגינה: תקע שופר, נבל וכנור, תוף ומחול, מנים ועוגב, צלצלי שמע וצלצלי תרועה. סימני הנגינה והשירה פזורים כמובן בכל ספר תהלים והמזמור המאה וחמשים רק מדגיש עד כמה הנושא המוסיקלי והליטורגי תופס מקום מרכזי בעבודת השם. בצד השירה יש מקום גם לדיבור: ברכת כהנים, תפילה וקריאה בתורה במועדים המתאימים. והנה, בפרשת צו, לא נזכר ולא ניתן מקום לאף אחד מן המרכיבים הללו: המראות והקולות, הדיבור והנגינה, אלא אך ורק לנושא התקנת האוכלים ואכילתם. לעתים אפילו לא ברור, האם העיקר היא ההקרבה למזבח, והאכילה היא שיריים מן הקרבן, או שההקרבה למזבח היא חלק מהכשר האכילה.

התפיסה העולה מכך ברורה מאד, התורה אינה מפרידה בין החלק החומרי לבין החלק הרוחני של האדם. אין היא מצוה עליו לעשות את הפעולות הגשמיות הנצרכות לקיום הגוף בחוץ, ולהכנס אל הקודש פנימה רק עם הרוח. אי אפשר לחתוך ולהפריד בין הגוף לבין הנפש. אדרבה, נוסח הברכה שנקבע לברך בעת שאדם נזקק לצרכיו הגופניים ביותר, מדגיש את הפלא שבחיבור הגוף והרוח, בברכת "רופא כל בשר ומפליא לעשות". האדם נקרא להתייצב לפני ה' עם הגוף ועם צרכיו הגופניים ולקדשם.

משום כך, יש מקום לסעודה חגיגית גם במעמדים רוחניים נשגבים אחרים. בברית שבכניסה לארץ נצטוו: "בעברכם את הירדן תקימו את האבנים האלה אשר אנכי מצוה אתכם היום בהר עיבל ושדת אותם בשיד, ובנית שם מזבח ... וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת לפני ה' א-להיך, וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת באר היטב" (דברים כז). פסוקי מעמד הברית, כתיבת התורה על האבנים, ובנית מזבח האבנים לשם זביחה ואכילה בשמחה, מעוררבים זה בזה. כך כמובן גם לדורות בארץ ישראל ובמקדש: "והלכת אל המקום אשר יבחר ה' א-להיך בו ונתת הכסף בכל אשר תאוו נפשך בבקר ובצאן וביין ובשכר ובכל אשר תשאלך נפשך ואכלת שם לפני ה' א-להיך ושמחת אתה וביתך" (דברים יד), וברגלים: "ובשלת ואכלת במקום אשר יבחר ה' א-להיך בו ופנית בבקר והלכת לאהליך" (דברים טז).

ההפרדה בין ה"מגיד" וה"הלל" לבין ה"שלחן עורך" בליל הסדר אינה מהותית, ונובעת רק משיקולים של סידור מצוות הערב. בעיקרו של דבר, המצוה היא לספר ביציאת מצרים דווקא בשעה שפסח ומצה ומרור מונחים לפניך. ליל הסדר כולו נערך בהסבה אל שלחן הסעודה. אין לטעות, לא רק הדרשות והברכות ומזמורי ההלל הם החלק הרוחני של ליל הסדר. ניחוחות המאכלים וטעמים, כאשר הם נאכלים לשם מצוה, בשמחה ובטוב לבב, הם עצמם לריח ניחוח לפני ה'.

פרשת שבוע תש"ע לאתר בית מורשה. יהודה ברנדס